

RASESTUMISVASTASED TABLETID ON 50 AASTAGA TEINUD TÄISRINGI

Vihaobjektist argiasjaks

Kui rasestumisvastased tabletid ehk pillid 1960. aastal ennetusvahendina USAs heaks kiideti, muutus seks võluvael eostamisvabaks. Naisõiguslased juubeldasid, et esimest korda saavutas naine kontrolli oma keha üle, teised aga kartsid, et pill toob endaga kaasa moraalse allakäigu. Tänapäeval on pillid peaaegu sama tavaline nähtus kui igapäevane vitamiinitablett ja neid kasutab üle 100 miljoni naise.

Hoiatus! See vahend hoiab ära munaraku eraldumise. Nii oli kirjas etiketil väikese klaaspurgi peal, mis sisaldas 1957. aastal USAs turule tulnud preparaati Enovid. Vahend oli just saanud ametivõimude heakskiidu raskekujuliste menstruaatsioonihäirete raviks ja naise, kes selle vaevuse all kannatasid, oli ühtäkki ja kummalisel moel väga palju. Vähem kui kaks aastat pärast Enovidi turuletomist kasutas seda vahendit üle poole miljoni ameeriklanna. Suurt nõudlust naiste seas ei põhjustanud mitte Enovid ise, vaid preparaadi rasedust ärahoidev “kõrvalmõju”. Kuuldused tablettide revolutsioonilisest lisaboonusest levisid kui stepipõleng mandri ühelt rannikult teisele vaatamata sellele, et rasedusvastased meetmed olid tabuteema. Paljudes osariikides oli rasedusvastaste vahendite kasutamine ja ka nõustamine, kuidas rasestumisest hoiduda, seadusega keelatud.

Kuid Enovid oli tulnud selleks, et jääda. Pärast pilli kolmeaastast varjuelu kiitis USA tervishoiuamet 1960. aasta mais selle rasestumisvastase vahendina heaks ja järgnevatel aastatel jõudis see revolutsiooniline tablett paljudesse riikidesse üle terve maailma. Edulugu oli sündinud, miljonid soovimatud rasedused hoiti ära ja naised juubeldasid, et neil on nüüd võimalus olla oma seksuaalsuse valitsejannad.

Turvalise seksi nõu oli keelatud

Tänapäeval on pill pea sama tavaline asi kui vitamiinitabletid, kuid veidi enam kui viiskümmend aastat tagasi oli see vaid unistus, mis pesitses nelja inimese peas. Neliku hulka kuulusid naisõiguslane, miljonite pärija, katoliiklik arst ja kurikuulus bioloog.

Naisõiguslane Margaret Sanger oli sündinud 1879. aastal ja üles kasvanud katoliiklikus peres New Yorgis. Kui Sanger oli lapse- ja noorukieas, võrdus teavitustöö ja ennetus pornograafiaga, ja kui tema kõigest 50aastane ema suri pärast 18. rasedust, süüdistas ta ema surmas oma isa. “See on sinu süü. Ema suri, sest ta sai liiga palju lapsi,” kõlas Sangeri süüdistus.

1916. aastal avas meditsiiniõe haridusega Sanger USA esimese ennetuskliiniku ühes New Yorgi getos, kuid võimud sulgesid selle õige pea ja talle määrati 30 päeva ühiskondlikku tööd. Karistus siiski ei kohutanud Sangerit, kes kogu elu vältel oli selle vastandliku liikumise esivõttele, asutades ennetuskliinikuid üle kogu USA. Selle käigus kohtas Sanger paljusid õnnetu saatustega naisi, kes tõhusa ennetustöö puudumise tõttu olid suure lastekarjaga kodu külge aheldatud või teinud nurgaarsti juures aborti, millel olid sageli eluohhtlikud tagajärjed. Need läbielamised mõjutasid Sangerit nii, et ta hakkas unistama imetablettist, mis kergelt, tõhusalt ning kindlalt hoiaks ära soovimatu raseduse. Naised peavad saama õiguse oma viljakust kontrollida, leidis Sanger, kes järjekindlalt väitis, et just see on otsustav eeldus naiste õiguste eest seismisel. “Ükski naine ei saa end pidada vabaks, kuni tal ei ole kontrolli oma keha üle. See tagab naistele tee vabaduseni,” rääkis Sanger juba 1922. aastal.

Ühes lõunalaualas 1951. aastal kohtas Sanger meest, kes oli suuteline teda oma unistuse täitmisel aitama. See oli bioloog Gregory Pincus. Ta oli aastaid uurinud suguhormoonide mõju, kuid kõige paremini tunti teda tänu 1934. aastal tehtud laboratoorsele katsele, kus ta viljastas kunstlikul teel küüliku. See katse kujunes praeguseks laialdaselt levinud katseklaasis viljastamise eelkäijaks. Ettevõtmine oli vägagi vastuoluline ja tagas Pincusele hüüdnime dr Frankenstein ning kehva maine ülikooliringkondades. Kuid Sangeri jaoks oli Pincus tänu oma teadustöödele õige inimene, kes võiks tema soovitud rasestumisvastase vahendi välja töötada.

Seoses osalemisega pereplaneerimise liikumises oli Sangeril tihedat kokkupuudet pururikka naise, miljonite pärija Katharine McCormickiga, kes oli juba aastaid rahaliselt toetanud Sangeri kliinikuid. Kui Sanger tutvustas McCormickile beebipilli ideed, tuli ta kohe sellega kaasa. Juba esimesel kohtumisel Gregory Pincusega 1953. aasta juunis väljastas ta projekti elluviimiseks tšeki 40 000 dollarile, mis tolle aja vääringus oli tohutu varandus.

Tšekist sai üks paljudest annetustest heldelt dollarimiljonärielt, kes oli 70. eluaastate lõpus ja tahtis oma annetuste eest saada kiireid tulemusi. Täiesti ootamatult sai Pincus kokku vana tuttava, katoliiklasest meditsiiniprofessori John Rockiga, kes oli spetsialiseerunud väikese viljakusega naiste aitamisele laste saamisel. Kuigi katoliiklik kirik oli ennetuse tühingeline vastane, oli Rock selles küsimuses oma religiooniga vastuolus ja tal ei olnud mingeid kõhklusid seoses Pincuse assisteerimisega. Rockil oli selge veendumus, et abielus naistel peab olema võimalus end raseduse eest kaitsta, sest ainult nii on võimalik vaesuse vastu võidelda ning haigusi ja liiga paljude sünnitustega kaasnevaid surmajuhtumeid ära hoida.

Õnnestunud katse Puerto Ricos

Viljakusarstina eksperimenteeris Rock naistele sünteetiliste hormoonide süstimisega, mis takistasid munaraku eraldumist mõne kuu jooksul. Mõte seisnes selles, et naiste viljakus suureneb pärast ravi, ja sama põhimõtet – munaraku eraldumise takistamist – tahtsid Pincus ja Rock rakendada rasedusvastases pillis. 1956. aastal olid nad tööga nii kaugale jõudnud, et neil oli võimalik teha põhjalikke kliinilisi uuringuid Puerto Rico slummides elavate naiste hulgas. Seal valitses ääretu vaesus ja nõudlus tõhusa rasestumisvastase vahendi järele oli meeletu, nii et tandem sai kerge vaevaga ametivõimudelt loa katsetada uut ravimit nimega Enovid. Pärast aastast katseperioodi oli selge, et arstim on väga tõhusa toimega. Puerto Rico katsete juht tõi Pincusele ja Rockile uudise, et “Enovid annab sajaprotsendilise kaitse rasestumise vastu”.

Pärast täiendavaid katseid, muu hulgas Haitil ja Mehhikos, sai Enovid 1957. aasta suvel USA tervishoiuametilt loa, kuid esmalt lubati vahendit kasutada üksnes äärmuslike menstruaatsioonihäirete raviks. Tootja G. D. Searle'i suureks üllatuseks tühjendati apteekide letid ravimist kiiresti ja kui 1959. aasta sügisel kasutas pille juba üle poole miljoni naise, sai Searle päriselt aru ravimi tegelikust müügipotentsiaalst. Ettevõtte püüdis nüüd saada Enovidile heakskiitu rasestumist

ennetava vahendina USAs ja 9. mail 1960. aastal see luba ka saadi. See oli tohutu võit Pincusele ja Rockile ning otse loomulikult ka Sangerile ja McCormickile, sest mitte kunagi varem polnud ükski tervetele inimestele mõeldud ravim saanud heakskiitu.

Enovid võeti südamlilikult vastu nii naiste kui ka meeste poolt ja kui kuulus Ameerika ajakirjanik ja näitekirjanik Clare Booth Luce kirjutas, et “nüüd on moodsal naisel võrdselt meestega vabadus valitseda oma keha üle”, rääkis ta miljonite suguõdede nimel. Üksnes kaks aastat pärast Enovidi müügitulekut oli umbes 1,2 miljonit Ameerika naist lasknud endale väljastada “the Pill”-retsepti ning ravim alustas nüüd oma ülemaailmset võidukäiku.

Vatikan on siamaani vastu

Kuigi lugematu arv naisi võttis pilli omaks, oli rasedumisvastasel vahendil ka väga palju vastaseid. Eriti religioossete ringkondade jaoks oli Enovid allaneelamiseks ülemäära mõru pill, sest nad kartsid seksuaalset kaost ja moraalselt allakäiku. Näiteks taandas katoliiklik kirik end sellest, kuigi üks kiriku liikmetest, pilli kaasautor John Rock kuulutas avalikult, et preparaati on “loomulik” pereplaneerimise vahend. Rocki argument oli, et pill on seotud keha normaalse funktsioneerimisega ja sisaldab hormone, mis juba eelnevalt on naise viljakussüsteemis olemas. See avaldus ei pannud Vatikani meelt muutma, kuid seisukohale jõuti alles pärast kaheksa-aastast mõlemist oma selle valdkonna poliitika väljakujundamise üle. 1968. aasta juuli ringkirjas väljendas Paul VI teravat vastuseisu pillile ja säilitas kiriku eitava seisukoha rasedumise ennetamise suhtes.

Üldiselt rääkis Vatikan kurtidele kõrvadele. Hoolimata kiriku keelust, mida, muide, pole siiani kehtetuks tunnistatud, kogus pill kuulsust – maailma mastaabis oli pilli kasutajate arv 1967. aastal kasvanud 12,5 miljonini. Ja samal ajal kui kirik kaalus oma seisukohta, oli pillist saanud USA naiste hulgas kõige levinum rasedusvastane vahend ja seda vaatamata nende religioossele kuuluvusele. Paavsti ringkiri asja ei muutnud, sest 1970. aastal kasutas kolmandik USA katoliiklikest naistest pilli ja ka teistes riikides trotsisid katoliiklased keeldu.

Osa USA afroameeriklasi vihkas pilli samavõrra nagu Vatikan, sest 1960ndatel liikusid kuuldused, et pill oli osa valitsuse suurest salaplaanist, mille eesmärk oli hoida mustad allasurutuna ja piirata mustade mõju poliitikale, äärmuslikel juhtudel räägiti massimõrvakatses. Afroameerika liidrid kutsusid naisi üles hoiduma pillidest ja veensid, et suur sündimus on vajalik poliitilise tasakaalu muutmiseks USAs. Visalt püsivate kuulduste väitel olevat pilli kahte sorti: valgetele naistele ühed, mis peatavad munaraku eraldumise ajutiselt, ja mustadele teised, millega nad igaveseks steriliseeritakse.

Kui religioossed ringkonnad ja aastaid ka mustade organisatsioonid keelustasid pillide kasutamise, siis hipiliikumisele ja seksuaalse vabaduse eest võitlejatele oli see väike tablett kui taevane kingitus. 1960ndate keskel oli isiklik vabadus ja vastuhakk perekondlikule ja patriarhaalsele kontrollile läänes vägagi aktuaalne ja sõnum *make love, not war* oli kui pillide reklaamlause.

Moraalse allakäigu patuoinas

Praegu on enamik ajaloolasi üksmeel, et pill ei vallandanud läänes seksuaalset vabadust, vaid pigem sattus sellega juhuslikult ühele ajale. Kuid siiski tegid konservatiivsed jõud pillist ajastule oma jälje jätnud moraalse allakäigu patuoina. Feministid väitsid, et naistel on samasugused seksuaalsed vajadused nagu meestel, ja nad nõudsid sarnast seksuaalset vabadust, kuid nii mõnesegi külvas see mõte hirmu.

Vaba seks oli kui pomm ühiskonna alustala – perekonna – pihta ja kuna pill vabastas seksi viljastumisest, oli sellega loodud võimalus promiskuiteediks – seksuaalseks kõiklubatavuseks. Nüüd võisid naised seksida ükskõik kellega ja millal tahes nii enne abielu kui ka pärast abiellumist, ilma et pidanuks kartma rasedaks jäämist.

“Kas pill võrdub loaga seksuaalseks vahekorraks eri partneritega? Kas pilli kättesaadavus kõikidele viljakas eas olevatele naistele võib tekitada seksuaalse anarhia?” küsis ajakiri US News & World Report 1966. aastal ilmunud artiklis. Artiklist selgub, et pill oli populaarne ka vanemate koolitüdrukute hulgas ja et politsei aruannetes esines abielunaisi, kes teenisid elatist prostituudina.

Truudust murti ka enne pilli

Pillide loojad John Rock ja Gregory Pincus vastasid kriitikale, et vallalised naised seksisid ka enne pillide kasutuselevõttu – erinevus seisnes lihtsalt selles, et siis kasutati rasedusest hoidumiseks palju ebatavalisemaid võtteid. Seisukohta toetas 1953. aasta Kinsey-aruanne seksuaalse käitumise kohta. Seal võis lugeda, et pooled 6000 intervjueritud naisest olid enne abielu seksinud ja iga neljas abielus naine oli murdnud truudust. Vastuväited ei pannud aga viimse kohtupäeva kuulutajaid vaikima. Ühes artiklis, mis avaldati 1968. aastal ajakirjas Reader’s Digest, hoiatas artikli autor Pearl Buck, et pill on nagu pomm. “Igaüks teab, mis pill on. See on üks väike asi, kuid selle potentsiaalne hävitusvõime ühiskonnale on suurem kui aatompommil,” kirjutas ta.

Aastate möödudes vaibusid tormituuled, mis pilli seksuaalse allakäigu eest vastutavaks tegid, kuid see ei tähendanud kaugeltki seda, et kõik vaidlused pilli ümber oleks vaibunud. Nüüd nihkus peatähelepanu pilli kõrvalmõjudele. Juba Puerto Ricos tehtud kliiniliste katsete ajal oli katsete juht täheldanud, et pillil on liiga palju kõrvalmõjusid, et neid “üldiselt vastuvõetavaks” pidada, kuid sellele ei pööranud Pincus ja Rock tähelepanu. Esimesed pillid olid ka täielikud hormoonipommid, millel olid tugevad kõrvalmõjud, nagu näiteks iiveldus, uimasus, kehakaalu tõus ja peavalu, kuid veelgi hullem oli see, et pillide kasutamise otseste tagajärgedena toodi aruannetes välja ka trombe, vähki ja diabeeti.

Tarvitajad nõudsid valuraha

Naiste õiguste eest seisjad süüdistasid ravimitööstust, et nad on varjanud olulisi andmeid nende eluohtlike kõrvalmõjude kohta, ja väitsid, et süütutest naistest said katsejänesed. Üle maailma esitasid naised selleks ajaks juba arvukatele pillitootjatele kompensatsioonihagisid ning selle tulemusena varustati antibeebipillid sedeliga, kus olid kirjas terviseriskid.

Kõige olulisem aga oli see, et hormoonisisaldust vahendati märgatavalt – kui esimese generatsiooni pillid sisaldasid kuni 100 mikrogrammi östrogeeni, siis tänapäevastes pillides on seda vaid 20–50 mikrogrammi. Sellega vähenesid kõrvalmõjud ja neist rääkimine vaibus. Tänu sellele võib nüüdseks 50 aasta juubelit pidav pill uhkeldada, et lugematus arvus riikides on pill eelistatavam rasedusvastane vahend ja igal hommikul alustab üle 100 miljoni naise oma päeva sellega, et nad neelavad alla selle kireva ajalooaga väikese tableti.

Pillid pikendavad eluiga

Kogu aeg, kui pillid on müügis olnud, on antud teada tõsistest ja mõningal juhul ka eluohtlikest kõrvalmõjudest, nagu trombid, insult ja rinnavähk. Laiaulatuslik uuring, mis avalikustati 2010. aasta märtsis tunnustatud meditsiiniajakirjas British Medical Journal, tõestas, et pillid võivad pikemas perspektiivis hoopiski eluiga pikendada ja kaitsta naisi varase suremise eest vähki või südame-veresoonkonna haigustesse.

Uuringus jälgisid teadlased Šoti Aberdeeni Ülikooli professori Philip Hannafordi juhtimisel enam kui 46 000 naist peaaegu 40 aasta jooksul. Kokkuvõttes järeldati, et alates 50. aastatest esines pilli kasutajate hulgas vähem surmajuhtumeid võrreldes

nendega, kes kunagi polnud pille kasutanud. Üldiselt oli pilli kasutajatel 15 protsenti väiksem risk haigestuda kõikidesse vähi vormidesse kui suguõdedel, kes pole pille tarbinud.

See põhjalik uuring lähtub esimese generatsiooni pillidest ja kuigi tulemusi ei saa otseselt üle kanda pillidele, mis on praegu apteekides saadaval, hindavad teadlased, et uutel pillidel on pikas perspektiivis sama mõju. Vaatamata headele uudistele soovivad arstid siiski jätkuvalt naistel pillidest hoiduda, kui nad on üle 35 eluaasta ja suitsetavad või kui neil on esinenud südame-veresoonkonna haigusi või kui neil on rinnavähk või kõrge vererõhk.

Lühidalt tänapäeva pillidest

Kahte tüüpi: Pille on kahte sorti, tavaline kombineeritud pill ja minipill. Tavaline pill sisaldab sünteetilist östrogeeni ja gestageeni ning seda müüakse 21 tableti kaupa, mida võetakse iga päev ning seejärel peetakse nädalane paus. Minipillid sisaldavad üksnes gestageeni ja neid võetakse iga päev, ilma pausi pidamata.

Mõju: Pill takistab munaraku eraldumist ja muudab lima emakakaelal tugevamaks, nii et seemnerakud ei suuda sellest läbi murda.

Tõhusus: Tavalised pillid on peaaegu sajaprotsendiliselt tõhusad, minipillid veidi vähem.

Eelised: Suur efektiivsus, iga vahekorra ajal ei pea rasestumisvastastele vahenditele mõtlema. Paljudel naistel on väiksem veritsus ja väiksemad menstruatsioonivalud.

Kõrvalmõjud: Mõnel naisel võib esineda iiveldust, rindade pakitsust ja kehakaalu tõusu.